

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Matkailu- ja palveluliiketoiminta

Petra Saharinen
Terhi Rautiainen

POHJOIS-KARJALAN MYYTIT JA KANSANUSKO MATKAILUN
TUKENA

Kevät 2021
Opinnäytetyö

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2021
Matkailu- ja palveluliiketoiminta

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä(t)
Petra Saharinen, Terhi Rautiainen

Nimeke
Pohjois-Karjalan myytit ja kansanusko matkailun tukena

Toimeksiantaja
Karelia-amk / Kalevala – mytologiasta arvoa liiketoimintaan -hanke

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia pohjoiskarjalaisia myyttejä ja kansanuskoa sekä pohdita niiden mahdollisuuksia matkailun tukemiseksi ja edistämiseksi. Työ tehtiin toimeksiantajana Karelia-ammattikorkeakoulun Kalevala – mytologiasta arvoa liiketoimintaan -hankkeelle, jonka tarkoituksena on auttaa pohjoiskarjalaisia matkailuyrityksiä tarinnallistamaan tuotteitaan ja palveluitaan Kalevalaa sekä paikallisia perinteitä apuna käyttäen.

Opinnäytetyö tehtiin laadullisena tutkimuksena, johon haettiin ensin tietopohjaa kirjallisuudesta. Tutustuminen kansanuskoon- ja perinteeseen sekä tarinallistamiseen herätti halun saada lisää tietoa shamanismista sekä perinteiden säilyttämisestä. Aiheet valittiin puhtaasti tekijöiden kiinnostuksen pohjalta. Syventävän tiedon kerääminen suoritettiin haastattelemalla kahta aiheisiin perehtynyttä ammattilaista: joensuulaista yrittäjää ja museosäätiön amanuenssia Ilomantsista. Haastattelut suoritettiin teemahaastatteluina.

Haastattelujen analysoinnissa tuli selville yhteisöllisyyden ja paikallisten asukkaiden sisällyttämisen tärkeys matkailun toiminnassa. Toinen vahvasti esille tullut asia on shamanismin ajankohtaisuus, sillä sen arvot kohtaavat nykypäivän ihmisten arvojen kanssa. Tutkimuksen aikana myös tarinallistamisen merkittävyys ja sen mahdollisuudet matkailun toiminnassa korostuivat useassa vaiheessa.

Kieli
Suomi

Sivuja 38
Liitteet 1
Liitesivumäärä 1

Asiasanat
myytit, kansanusko, tarinallistaminen, elämys

THESIS
June 2021
Degree Programme in Tourism and Hospitality Management

Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +350 13 260 600 (switchboard)

Author(s)
Petra Saharinen, Terhi Rautiainen

Title
North Karelian Myths and Folk Belief as a Support for Tourism

Commissioned by
Karelia UAS / Voyage to mythology – Kalevala

Abstract

The aim of the thesis was to study the myths and folk beliefs of North Karelia, as well as to explore the possibilities to use them in supporting and promoting tourism. The work was commissioned by project Voyage to mythology – Kalevala at Karelia University of Applied Sciences. The aim of the project is to help North Karelian tourism companies in storificating their products and services with the help of Kalevala and local traditions.

The thesis was made as a qualitative research, which began by searching for information on folklore, traditions, and storytelling. The arisen desire to learn more about shamanism and the preservation of traditions lead to the collection of more in-depth information by interviews. The topics were chosen based entirely on the authors' own interests. Two professionals familiar with these topics were chosen for the interviews: an entrepreneur from Joensuu and a museum curator from Ilomantsi. The method used was a theme interview.

The analysis of the interviews revealed the importance of community and local people's participation in tourism activity. Another important subject was the topicality of shamanism because its values match with the values of modern people. During the study, the importance of storytelling and its potential in tourism activities were also emphasized in several stages.

Language
Finnish

Pages 38
Appendices 1
Pages of Appendices 1

Keywords
myths, folk belief, storification, experiences

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Toimeksiantaja	6
3	Opinnäytetyön tavoite	7
4	Termit tutuiksi	8
5	Loitsut	10
6	Kansanparantajat	11
7	Sauna	12
8	Eränkäynti	14
9	Tarinat – historiankirjoista nykypäivään	16
9.1	Teosten valinta	16
9.2	Aristoteleen runousoppi	16
9.3	Joseph Campbell – Sankarin matka	18
10	Tarinallistaminen	20
10.1	Mitä on tarinallistaminen?	20
10.2	Tarinallistamisen toteuttaminen yritystoiminnassa	21
10.3	Stooripuu	21
10.4	Tarinallistamisen hyötyjä	23
11	Elämys	24
12	Menetelmät ja niiden valinnat	26
13	Haastattelujen tulokset	27
13.1	Shamanismi	27
13.2	Museotoiminta	30
13.3	Aineiston analysointi	33
14	Luotettavuus ja eettisyys	34
15	Pohdinta	35

Liite

Liite 1 Haastattelukysymykset

1 Johdanto

Puun löyly, kivosen lämmin, Hiki vanhan Väinämöisen!

Mikä löylyjä hyviä: Kipeille voiteiks,

vammoille paranteeks!

Mikä löylyjä pahoja: ulos uksesta pihalle,

läpi saunan sammalesta!

- Ilmari Manninen (1913)

Tämä saunaloitsu toivotti hyvän löylyn sisään ja esti pahan löylyn pääsyä haavoihin. Muinaisilta suomalaisilta löytyi loitsuja joka tilanteeseen, jotta elo maailmassa täynnä henkiä ja haltioita sujuisi jouhevasti. (Pulkinen 2014, 135.)

Kiinnostus kansanuskoa ja -perinnettä kohtaan on viime aikoina kasvanut. Etenkin COVID-19-pandemian aikaan ihmisillä on ollut aikaa pohtia ja etsiä omia juuriaan. Olimme opinnäytetyön aihetta miettiessämme itsekkin kiinnostuneita näistä aiheista. Samoihin aikoihin keväällä 2020 alkoi Kalevala – mytologiasta arvoa liiketoimintaan -hanke, jolta saimme toimeksiannon tutkia pohjoiskarjalaisia myyttejä ja kansanuskoa sekä pohtia niiden mahdollisuuksia matkailun tukemiseksi ja sen edistämiseksi. Tarve tällaiselle tutkimukselle oli noussut esille hankkeen perustana toimivista tutkimuksista.

Työ suoritettiin tutkimuksellisena opinnäytetyönä, johon keräsimme materiaalia kirjallisuudesta ja haastatteluista. Rakensimme opinnäytetyön tietoperustan tutustumalla pohjoiskarjalaiseen mytologiaan ja kansanuskoon sekä tarinallistamiseen. Haastatteluilla halusimme saada syventävää tietoa meitä kiinnostavista aiheista, joita olivat shamanismi sekä perinteiden säilyttäminen.

2 Toimeksiantaja

Opinnäytetyön toimeksiantajana on Kalevala – mytologiasta arvoa liiketoimintaan -hanke. Sen tarkoituksena on auttaa pohjoiskarjalaisia matkailuyrityksiä tarinnallistamaan tuotteitaan ja palveluitaan Kalevalaa sekä paikallisia perinteitä apuna käyttäen. Hanketta on valmisteltu jo muutaman vuoden ja myönteinen rahoituspäätös saatiin keväällä 2020. Hanketta hallinnoi Karelia-ammattikorkeakoulu ja sen toisena toteuttajana on Itä-Suomen yliopisto. Toiminnassa mukana ovat myös Karjalaisen Kulttuurin Edistämisseätiö, alueelliset kehitysyritykset sekä suuri joukko pohjoiskarjalaisia yrityksiä. Yrityksiä on koko maakunnan kattavista toimijoista pienempiin mikroyrityksiin. (Rui, Kupiainen, Turkia & Simonen 2020.)

Tarve hankkeelle nähtiin ulkomaalaisten matkustajien vähäisestä yöpymisestä Pohjois-Karjalassa. Maakunnan matkailua pyritään kasvattamaan nostamalla esille alueen erikoispiirteitä, kuten Kalevalaa ja Pohjois-Karjalan muuta mytologiaa. Tutkimusten mukaan Kalevala nähdään vetovoimatekijänä kansainvälisillä markkinoilla. Kalevala on käännetty 60 kielelle ja siinä hyödynnetään universaaleja myyttisiä keinoja, jotka resonoivat muiden maiden mytologioiden kanssa. Hankkeen toiminnan keskiössä ovat tuotteistamistapahtumat eli riihet, joissa hankkeeseen osallistuvat yritykset ja toimijat kehittävät asiantuntijoiden kanssa palveluita ja tuotteita hyödyntämällä tarinallistamista. (Rui ym. 2020.)

Projektipäällikkö Timo Ruin (2021) mukaan COVID-19-pandemia on siirtänyt hankkeen toimintaa ja hidastanut sen etenemistä keväästä 2020. Pandemiasta johtuen on säädetty kokoontumisrajoituksia, joiden takia riihiä ei voida pitää kasvitusten. Toiminnan luonteen takia etätyöskentely ei kuitenkaan ole tarpeeksi tehokas tapa toteuttaa riihissä työskentelyä. Tilanne jatkuu yhä opinnäytetyömme valmistuessa vuoden 2021 keväällä. (Rui 2021.)

3 Opinnäytetyön tavoite

Opinnäytetyön aihetta valitessamme olimme jo kiinnostuneita kansanuskosta. Samoihin aikoihin alkanut Kalevala-hanke antoi meille toimeksiannon kerätä tietoa pohjoiskarjalaisista myyteistä ja runoista. Tiedonkeruumme alkoi myytteihin, kansanuskoon ja tarinallistamiseen perehtymisellä. Nämä kaikki ovat keskeisiä aiheita hankkeessa. Kiinnostuksemme alkoi kuitenkin keskittyä shamanismiin ja kansanperinteen säilyttämisen ympärille. Saimme kuulla, että Pohjois-Karjalasta löytyy myös paikallisia shamanismiin harjoittajia ja halusimme haastatella heitä.

Opinnäytetyön tavoitteeksi rakentui siis pohjoiskarjalaisten myyttien ja kansanuskon mahdollisuuksien tutkiminen matkailutoiminnan tukena. Liittämällä myyttisiä elementtejä matkailutuotteisiin ja -palveluihin, saadaan Pohjois-Karjalan erikoisuutta paremmin esille. Näimme tässä myös mahdollisuuden oppia itse enemmän aiheesta. Opinnäytetyön tutkimusmateriaali kerättiin kirjallisuudesta ja haastattelujen avulla. Haastateltavat henkilöt valittiin heidän tietämyksensä ja kokemuksensa perusteella liittyen valitsemiimme teemoihin, joita ovat shamanismi ja kansanperinteet.

Haastattelimme Helena Karhua liittyen shamanismiin. Karhu on pohjoiskarjalaisen Karhun Talon perustaja ja yrittäjä. Karhun Talo tarjoaa asiakkailleen kursseja ja retriittejä sekä seremoniaalisia ja shamanististaiteellisia tapahtumia. Toiminnan perustana ovat kansantietämys ja shamanistiset menetelmät. Lisäksi Karhu toimii puheenjohtajana vuonna 2020 perustetussa yhdistyksessä nimeltä Pielisen Tietäjäkeskus ry, joka on osa karjalaisen ja suomalaisen tietäjä- ja shamaanitradition jatkumoa. Saimme haastattelusta paljon tietoa shamanismista ja sen harjoittamisesta.

Helena Karhun lisäksi haastattelimme Heidi Koposta Ilomantsin museosäätiöstä. Säätiön tarkoituksena on Ilomantsin historian ja kulttuuriperinteen säilyttäminen sekä esille tuominen. Tarkoitusta toteutetaan hoitamalla sille kuuluvia museokokoelmia ja muuta omaisuutta. Tästä haastattelusta opimme, kuinka pe-

rinteitä vaalitaan ja pyritään tallettamaan, sekä museosäätiön osallisuudesta Ilo-
mantsin matkailuun ja yhteisöön. Museosäätiö vastaa Ilo-
mantsissa Parppein-
vaaran runokylän sekä Möhkön ruukin museo- ja matkailutoiminnasta. Runoky-
lässä kävijät pääsevät tutustumaan karjalaiseen kulttuuriin, kun taas Möhkön
ruukki keskittyy paikalliseen teollisuushistoriaan. Molemmissa on esillä myös
muistoja sotahistoriasta.

Kirjallisen materiaalin ja haastattelujen tulosten pohjalta tutkimme shamanismin
ja kansanperinteen mahdollisuuksia pohjoiskarjalaisen matkailun tukena. Pai-
kallinen matkailu voisi hyödyntää näitä elementtejä paljon nykyistä enemmän.
Ne voisivat olla juuri se vetovoimatekijä, jolla Pohjois-Karjala erottuisi muista
matkakohteista.

4 Termit tutuiksi

Arkipäiväisessä elämässä sanat ja niiden tarkoitukset häilyvät; tärkeintä on, että
ymmärrämme, mitä toinen tarkoittaa. Tästä syystä monien sanojen tarkoitus
riippuu asianyhteydestä. Haluaisimme aluksi avata termejä kuten kansanusko,
uskomus, myytti sekä tarina opinnäytetyömme näkökulmasta.

Kansanuskoon kuuluvat ne osat ajattelusta, suullisessa kerronnasta ja tapape-
rinteestä, jotka käsittelevät yliluonnollisia olentoja, ilmiöitä ja tapahtumia eroten
virallisesta tai kirkollisen uskonnon piirin näkemyksestä. Kansanusko näkyy
keskeisesti riiteissä ja ihmiselämän merkkipäivissä kuten häissä tai hautajai-
sissa. Se elää myös suullisessa kerronnassa kertomuksina, memoraatteina, ta-
rinoina, legendoina ja myytteinä. Suomessa kansanusko ja kristinusko kuitenkin
sulautuivat kansan tapakulttuurissa yhdeksi maailmaksi, jossa vainajat, haltijat,
pyhimykset ja Kristus elävät rinnakkain. (Helsingin yliopisto 2020.)

Kansanusko on täynnä uskomuksia. Uskomuksella tarkoitetaan yleistäviä yli-
luonnollisiin tapahtumiin ja olentoihin liittyviä väitteitä, kuten uskomukseen siitä,
että saunassa on tonttu. Tontun uskotaan olevan saunassa, vaikkei siitä ole

omakohtaista kokemusta. Mikäli jollain on omakohtaista kokemusta kerrottavana saunan tontusta, on kyseessä memoraatti. (Helsingin yliopisto 2020.)

Myytti puolestaan kertoo asioiden synnyn ja merkityksen, vahvistaen näin yhteisön uskonnollisia arvoja ja normeja, jotka elävät riiteissä sekä yhteisöllisissä ja uskonnollisissa menoissa. Esimerkiksi sairauksiin liittyvät riitit suoritetaan toistaen myytteissä esiintyvän parantajan parannuskeinoja. (Helsingin yliopisto 2020.) Myytteihin pohjautuvissa rituaaleissa usein näytellään tilaisuuteen sopiva syntytarina. Näin pyritään uudelleen palauttamaan alkuaikojen täydellinen maailma ja tuomaan onnea sekä terveyttä tulevaisuuteen. (Kirkinen 1988, 22–25.) Varsinaisten myyttien lisäksi on myös kvasimyyttejä. Ne ovat muodoltaan kuin myytit, mutta niiden tarkoitus on olla humoristisia tai ivallisia. (Helsingin yliopisto 2020.)

Helsingin yliopiston perinteentutkimuksen terminologian mukaan tarinat ovat yksi tapa kertoa ja vahvistaa myyttejä. Tarinat ovat lyhyitä kansankertomuksia, joiden sisältöön on uskottu. Sadun ja tarinan ero onkin siinä, että tarinat kerrotaan totena ja sadut mielikuvituksen tuotteena. Tarinat jaetaan yleensä uskomustarinoihin, jotka kertovat yliluonnollisista seikoista ja kokemuksista, sekä historiallisiin ja paikallistarinoihin, joiden henkilöt ja tapahtumat kuuluvat fyysiseen maailmaan. Tarinoiden tarkoitus on kertoa maailman ja jumalien synnystä, sankareiden teoista tai vaikkapa luonnonilmiöistä. Nykyään voimme tieteen avulla selittää ja selvittää, miksi ja miten asiat tapahtuvat. Mutta esi-isämme uskoivat puolestaan myyttien todenmukaisuuteen yrittäessään ymmärtää maailmaa. (Helsingin yliopisto 2020.)

Tarinalla on voi olla hyvinkin erilaisia määritelmiä näkökulmasta riippuen. Esimerkiksi yksi Juhana Torkin (2014) määritelmistä kuvailee tarinaa ”hahmona, jonka ihminen havaitsee tapahtumien virrassa ja joka tuottaa hänelle mielihyvää”. Kyseessä oleva hahmo ei tarkoita ihmishahmoa, vaan mielen kokoamaa tuttua muotoa, jonka se yhdistelee merkityksellisistä yksityiskohdista. (Torkki 2014, 36, 73.) Se tuo selitykseen enemmän psykologista kantaa ja kertoo siitä, kuinka ihmismieli havaitsee tarinoita kaikkialla ympärillään. Tämä nivoutuu

myös perinteentutkimuksen määritelmään ihmisten tavassa selittää asioita tarinoiden avulla.

5 Loitsut

Loitsut ovat runomittaisia tai suorasanaisia sanakaavoja, joiden esittämisen, loitsimisen, uskotaan välittömästi saavan aikaan jonkin yliluonnollisen voiman toimimaan halutulla tavalla. Loitsut ovat lähes aina vakiintuneita tiettyyn kaavaan. (Helsingin yliopisto 2020.) Itä- ja Länsi-Suomen loitsut eroavat muodoltaan paljolti toisistaan, mutta vaikutteita on otettu, etenkin Länsi-Suomesta Itä-Suomeen. Lainatessaan läntistä runoainesta karjalaiset monesti laajensivat ja muunsivat sen kalevalamittaan, jonka tarkoitus on helpottaa pitkienkin runojen muistamista. (Siikala 1992, 64–68.) Kalevalamitalle tyypillistä ovat toisto ja alkusointu. Lisäksi säkeistöt pyrittiin kokoamaan neljästä kaksitavuisesta sanasta, joissa painotus on ensimmäisellä tavulla. (Helsingin yliopisto 2020.)

Pohjoismaiden loitsut voidaan jakaa neljään ryhmään; rukous-, synty-, manaus- ja kertomusloitsuihin. Rukousloitsut nimensä mukaisesti muistuttavat tai ovat rukouksia. Niiden uskotaan toimivan halutulla tavalla suoraan toistettaessa. Syntyloitsujen toimintaperiaate on loihdittavan kohteen ”synnyn” eli alkuperän paljastus, jolloin voidaan hallita loitsun kohdetta. Manausloitsuilla käskettiin manauksen kohde, esimerkiksi sairaus, poistumaan. Kertomusloitsuilla kuvataan tapahtuma, joka halutaan toistaa loitsittaessa. Loitsittaessa pelkkä sanojen lausuminen ei auta, vaan loitsijan tulee ladata sanoihin ”väki” eli voima, jolla saadaan aikaan loitsun toimivuus. (Hjelt 2018, 34–39.) Kalevalassa Väinämöisen veistäessä venettä, hän lyö polveensa kirveellä. Verenvuoto tulvii koko maailmaan, mutta lopulta haava tyrehtyi raudan syntysanoilla. (Takka 2019.)

Loitsujen esitystapaan vaikuttivat suuresti loitsun lukija ja tilanne, jossa se luettiin. Esimerkiksi arjessa tapahtuva loitsiminen karjaonnan, terveyden tai muun varallisuuden toivossa suoritettiin hiljaa ja mahdollisimman huomaamattomasti mumisten. Tähän vaikuttivat keskiajalla alkaneet noitavainot. Myös parantajat ja

tietäjät suorittivat loitsujaan salassa. He saattoivat puhjeta myös laulamaan, mutta vain jos tiesivät etteivät tulisi kuulluiksi. Loitsut suoritettiin salaisina myös siksi, ettei niiden voima hupenisi päätyessä yleiseen tietoon. (Siikala 1992, 68–71.)

6 Kansanparantajat

Lääketiede sellaisena kuin ihmiset sen nykyään tuntevat on verrattain uusi parantamisen muoto. Yleinen terveydenhuolto alkoi 1800-luvun lopulla, jota ennen turvaututtiin kansanparantajiin sairauksien hoidossa. (Tuovinen 1984, 9–17.) Kansanparannus on vanhaan perimätietoon perustuvien hoitomuotojen ja menetelmien käyttöä. Ne ovat luonnonmukaista terveydenhoitoa. Hoitojen juuret ovat kansanperinteen tiedoissa ja taidoissa. Suomalaisia kansanparannuksen menetelmiä ovat esimerkiksi jäsenkorjaus, kuppaus, hieronnat ja kylvyt, kasveilla parantaminen, energiahoidot, käsillä parantaminen ja erilaiset saunahoidot. (Suomen Kansanparantajaseura 2020.) Parantajan tietotaito yleensä periytyi suvussa eikä sitä opetettu kenelle tahansa, etenkin sellaiselle henkilölle, jonka ainoana motiivina toimi raha. Parantajista arvostetuimpia olivat tietäjät. Tietäjillä oli sananmukaisesti salaista tietoa, jota he käyttivät tehostaakseen loitsujaan. He olivat myös erityisiä henkisiä taitoja omaavia henkilöitä, joita arvostettiin, mutta myös pelättiin. Parantamisen lisäksi tietäjillä saattoi olla kyky nähdä tulevaan, paljastaa rikollisia, sovittaa riitoja sekä aiheuttaa tauti tai jopa kuolema. Tunnettuja parantajia ja tietäjiä oli Pohjois-Karjalassa vielä viime vuosisadalla. Heistä mainitsemme Pekka Tuovisen (1892–1961), joka voimillaan ja olemuksellaan pelotti valtimolaisia niin, ettei hänen nimeään kylillä ääneen lausuttu. Hänen sukuunsa kuului tietäjiä useassa polvessa, ja hän osasi parantaa niin ihmisiä kuin eläimiä. (Tuovinen 1984, 9–21.)

Suomessa on harjoitettu myös shamanismia, josta on tunnettuja todisteita 1300-luvulta lähtien. Tuolloin apostoli Pyhä Tapani taisteli tietäjä Pamia vastaan, joka oli shamaani. Shamanismi ei ole itsessään uskonto vaan eri uskonto-

hin liittyvien riittien ja uskomusten kokonaisuus. Vaikka shamanismin puhtaimpia muotoja tavataan lähinnä Euraasiassa ja Amerikan alkuperäiskansoilla, on siitä havaintoja ympäri maailman. Shamanismissa uskotaan meidän maailmamme ongelmien johtuvan tuonpuoleisen hengistä ja demoneista. (Siikala 1992, 14–36.) Shamaanit toimivat tiedonvälittäjinä meidän maailmamme ja tuonpuoleisen välillä. He vaipuivat transsiin kulkeakseen henkien maailmaan sovitteluun, kuinka lepyttää henget, näin torjuen niiden aiheuttamat sairaudet. (Tuovinen 1984, 9–17.)

Kansanomaisessa parantamisessa oleellinen osa oli parantaa ”samaa samalla”. Tämä tarkoitti esimerkiksi pistävän kivun hoitoa pistävillä esineillä. Tällaiseen kiipuun saatettiin antaa hauen hampaita jauhettuina. Myös aiemmin mainitut syntylöitsut toimivat tällä periaatteella. Rautaesineestä tulleeseen haavaan luettiin raudan syntysanat ja kyyn puremaan käärmeen syntysanat. Mikäli taudin epäiltiin tulleen metsästä, hierottiin sairaaseen metsän maa-ainesta ja vietiin se takaisin metsään. Paikalta poistuttaessa ei saanut katsoa taakseen. Samalla tavoin vedestä saatua tautia huuhdottiin vedellä ja vesi heitettiin takaisin oletettuun sairauden syntypaikkaan. (Tuovinen 1984, 25–48.)

7 Sauna

Sauna on ollut suomalaisille aina tärkeä paikka, suorastaan pyhä. Pohjois-Karjalassa sauna rakennettiin ennen päärakennusta ja siellä asuttiin rakennustöiden ajan. Naiset yleensä lämmittivät saunan. Etenkin uuden saunan ensilämmittäjä oli tärkeä, sillä hänen henkensä jäisi saunan haltijaksi kuoleman jälkeen. Yleensä miehet saunoivat ensin ja naiset sitten, mikäli ennättivät. Tärkeää oli, että saunominen suoritettiin ajoissa, jotta saunan haltijalle jäi myös aikaa kylpeä. Sille tuli jättää tulta ja lämmintä vettä ihmisten lähdettyä. (Nirkko 2019.)

Saunomalla ja etenkin vastomalla on edesautettu terveyttä. Parannussaunan tehoa lisättiin polttamalla kiukaassa ukkosella kaatunutta puuta tai pihlajaa. Vaikka saunalla on parantavia voimia, piti saunoessa varoa löylynvihoja. Vihat

pääsivät ihmiseen yleisimmin avohaavoista, mutta muistakin kolotuksista. Välttääkseen vihat tuli lauteille noustessa sylkeä kiukaalle tai kipeään kohtaan ja lausua loitsu. (Tuovinen 1984, 38–47.)

Löyly on suomen kielen vanhimpia sanoja ja se tarkoittaa sielua. Sen kuljettavaksi on annettu toiveet ja rukoukset. Löylyn välityksellä on oltu myös yhteydessä esivanhempiin. Tietäjät paransivat usein saunassa kylvetään käyttäen apunaan loitsuja. Saunaa on kutsuttu myös ”köyhän apteekiksi”, eikä suotta. Löyly rentoutti kipeytyneet lihakset sekä virkisti mieltä. (Suomen kansanparantajaseura 2021.) Saunominen oli myös tapa siirtyä arjesta juhlaan ja fyysisen puhdistautumisen lisäksi mahdollisuus henkiseen puhdistautumiseen. Esimerkiksi sulhaset ja morsiamet oli tapana kylvettää ennen häitä, jotta he olisivat valmiita uuteen elämäänsä. (Elävä perintö 2020.)

Vastominen on yhtä vanhaa perinnettä kuin itse saunominenkin. Saunottaessa tapahtuva hoitava vastominen oli yksi suomalaisen kansanparannuksen hoitomuodoista. Ennen niin rikkaasta kylvetyskulttuurista on jäljellä enää jäänteitä ja hoitavan vastomisen osajia on Suomessa vain kourallinen. Vastomisella oli paitsi fyysistä mielihyvää tuova ja kehoa kuntouttava vaikutus, myös henkisenä ja tunne-elämää puhdistavana rituaalinen merkitys. Hoitavaa vastomista voisi kuvata hieronnan ja kasvilääkinnän yhdistelmäksi. Se vaikuttaa niin kosketuksen ja aromaattisen tuoksun, kuin esteettisen elämyksen, mutta myös kulttuurin ja myyttien kautta. (Suomen kansanparantajaseura 2021.)

Hoitavassa vastomisessa käytetään erilaisia vastoja, joiden avulla löyly ohjataan iholle hoitotilanteeseen sopivalla tavalla. Koivu on tunnettu ja monipuolinen puu, josta vastan voi valmistaa. Vastan voi tehdä myös pihlajasta tai pajusta. Uudenkuun aikaan tai kolmen tien risteyksessä kasvavan puun oksista koottiin voimakas vasta. Puisia vastoja käytetään tuoreena tai puulajista riippuen niitä voi myös kuivata. Yrttivastat käytetään aina tuoreeltaan. Vastominen aloitettiin päästä edeten aina varpaisiin asti. Näin sairaus poistui kehosta. Vastakkaiseen suuntaan edetessä tauti kulkisi syvemmälle. Vastomisen lisäksi hoidettava saa-

tettiin kääriä koivu- tai yrttihauteisiin. Kiuaskivellä tai tietyistä kohtaa saunan lat-
tiaa otetulla maa-aineksella on myös ollut parantavaa vaikutusta. (Suomen
kansanparantajaseura 2021.)

Nykyisin Suomessa on yli kaksi miljoonaa saunaa. Tähän on luettu vasta kiinte-
ästi rakennetut saunat, puhumattakaan pyörillä tai vaikkapa vedessä liikkuvista
saunoista. Saunominen kuuluu niin kiinteänä osana suomalaisuuteen, että se
saatetaan ottaa itsestäänselvyytenä. (Seesmeri 2018.)

8 Eränkäynti

Muinaisille suomalaisille metsästys oli elinehto. Pyydetyistä eläimistä saatiin niin
ruokaa kuin vaatteita, jotka pitivät lämpimänä. Jo metsästäjä-keräilijöiden ai-
kana luontoa kunnioitettiin ja sen varoja säännösteltiin. Ruuan perässä liikuttii-
sen riittoisuuden takaamiseksi. Maanviljelyn yleistyttyä elinkeinona ihmiset näh-
tiin metsässä vierailijoina. Metsä kuului silloin haltijoille. (Lehikoinen 2007, 17–
224.)

Haltijat ovat jossakin paikassa asustavia, sitä hallitsevia ja siitä huolta pitäviä
yliluonnollisia olentoja. Haltijoita on luonnonmukaisissa paikoissa, mutta myös
ihmisen rakentamissa paikoissa, kuten saunoissa, talleissa ja kirkoissa. Luon-
nonhaltijat voivat olla yleisiä kaikkien metsien ja vesien haltijoita tai vain tietyn
metsän, vuoren, järven tai joen haltijoita. Mielikuvat haltijoista ovat muodostu-
neet eri tavoin, elollistamisen, sielullistamisen ja vainajauskon kautta. Halti-
jausko käsityksiä ja mielikuvia esiintyy ympäri maailmaa. (Helsingin yliopisto
2020.)

Metsästäjille tärkeitä haltijoita olivat Tapio ja Hiisi. Niiden lepyttelyllä pyrittiin ta-
kaamaan metsästysonni. Kun pyyntikauden ensimmäinen lintu oli pyydystetty,
Pohjois-Karjalassa Tapiolle katettiin pöytä tasapäisen puunkäkkärän päälle. Ko-
konaisena keitetty lintu asetettiin käkkärän päälle ja syötiin itse ensin. Sitten
ateria jätettiin kolmeksi päiväksi pöydälle, jonka jälkeen se kaadettiin maahan.

Tapio oli ansapyynnin haltija. Suurriistan metsästyksessä käännyttiin Hiiden puoleen. Itä-Suomessa Hiittä kutsuttiin Metsähiseksi eli Metsähiideksi. Kauhittavan metsänhaltijaolennon lisäksi Hiisi on tarkoittanut myös uhrilehtoa tai pyhää metsikköä. Tällaiset paikat ovat toimineet palvontamenojen suorituspaikkoina. (Lehikoinen 2007, 17–224.)

Metsänhaltijoiden lisäksi jokaisella eläimellä oli kantaäitinsä eli emuu. Emuut olivat lajinsa ensimmäisiä edustajia, ja niillä oli voima vaikuttaa jälkeläisiinsä. Karhun emuu oli Hongotar. Sen nimi juontuu kallopuusta, johon karhun kallo nostettiin peijaisriiteissä. Pääsääntöisesti tämä puu oli mänty, joskus kuusikin. Mikäli karhu kävi karjan kimppuun, pyydettiin Hongotarta kaitsemaan karjaansa toisaalle. (Lehikoinen 2007, 231–232.) Perusluonteeltaan karhu oli kuitenkin leikkisä metsäneläin, joka oli pahansuopa vain silloin, kun noidat tai muut pahat ihmiset saivat sen tekemään niin. Karhu nähtiin muutenkin ihmismäisenä olentona, koska se nousee kahdelle jalalle ja sen jäljet muistuttavat ihmisen jalanjälkiä. Sitä kunnioitettiin ja saatettiin pitää myös ihmisen kantaisänä. Karhun uskottiin saaneen syntynsä taivaassa ja sen kallo nostettiin peijaisissa korkealle männyn oksaan, jotta se palaisi taivaaseen ”otavitten olkapäille”, josta oli tullutkin. Peijaiset ovat alkuaan tarkoittaneet hautajaisia, mutta monissa murteissa niillä viitataan muihinkin pitoihin, esimerkiksi häihin. Suomalainen karhurituaali onkin rakenteeltaan kuin hääjuhla. Karhua tervehditään kuin morsiusparia tullessa kulkueessa morsiamen kotiin. Juhliin osallistuvien joukosta valittiin tyttö ja poika symboliseksi morsiuspariksi istumaan pöydän päähän, johon sijoitettiin myös karhun kallo. Kallosta juotiin useita maljoja, kunnes pidot olivat ohi ja karhun luut vietiin runonlaulajan johdolla hautaan. Honkaan asetettu pää osoitti usein itään kohti kuoleman valtakuntaa. (Pulkkinen 2014, 205–226.)

9 Tarinat – historiankirjoista nykypäivään

9.1 Teosten valinta

Tarinoiden teoriaa mytologiassa sekä muussa kirjallisuudessa pohjustamme käymällä läpi Aristoteleen Runousoppia ja Joseph Campbellin (1949) teosta Sankarin tuhannet kasvot (The Hero with a Thousand Faces). Molemmat ovat tunnettuja ja arvostettuja aihepiireissään. Teoksista voi huomata samanlaisuuksia muun muassa tarinallistamisessa, sillä Aristoteleen sekä Campbellin teoriat ovat laajasti esillä nykypäivänäkin.

Pohjustuksen tarkoituksena on tarjota lukijalle lisätietoa tarinoiden teorioista, sekä siitä kuinka samat historialliset päätelmät ovat säilyneet ja jatkavat vaikuttamistaan tarinankerronnan keinoissa. Ideat ja tavat, joilla tarinoita käytetään matkailupalveluissa sekä muualla liiketoiminnassa, eivät ole tyhjästä keksittyjä. Ihmiset ovat olleet tietoisia tarinoiden vaikutustavoista jo vuosisatoja, mutta nyt niitä vain hyödynnetään enemmän.

9.2 Aristoteleen runousoppi

Aristoteles (384–322 eaa.) on yksi merkittävimmistä filosofeista länsimaisessa historiassa. Nykyään filosofian käsite on paljon suppeampi kuin antiikin Kreikassa, jolloin sillä tarkoitettiin kaikkea tiedon alaan liittyvää. Aristoteles tutki hyvin monenlaisia tieteitä, kuten fysiikkaa, etiikkaa, biologiaa ja astronomiaa. Runousoppi, yksi hänen monista teoksistaan, on antanut vuosisatojen aikana vaikutteita kirjailijoille, näyttelijöille sekä tarinankerrontaan kokonaisuudessaan. Aristoteles toi antiikin Kreikan runouteen uudenlaisen näkökulman, jossa hän keskittyi siihen, miten runoudella saadaan aikaan elämyksiä. (Heinonen, Kivimäki, Korhonen, Korhonen & Reitala 2012, 25–33.)

Aristoteleen Runousoppi käsittelee tragedian kerronnan keinoja. Nykykäsityksen mukaan tragedia tarkoittaa monille tarinaa, jolla on onneton loppu. Klassinen kreikkalainen teos onnellisella lopulla saattoi silti myös hyvin olla tragedia. Määritelmä perustuukin juonessa tapahtuvaan onnen muutokseen. (Heinonen ym. 2012, 14.)

Aristoteleen mukaan tragedian tehtävänä on herättää erityisesti kahta tunnetta, pelkoa ja sääliä. Näillä katsojille saadaan aikaan mahdollisimman voimakas tunnereaktio, joka latautuu loppuhuipennukseen eli katharsikseen. (Aristoteles 1997, 164.) Katharsis on huojennuksen tunne pitkän tunnelatauksen jälkeen eli ”tragedian vapauttava vaikutus” (Heinonen ym. 2012, 157).

Aristoteles kertoo draaman merkittävimmän osan olevan juoni, eli tapahtumien sommittelu. Siinä tapahtuu draaman toiminta, jota ilman tragediaa ei voi olla. Ihmisten teot johtavat heidät joko onnelliseen tai onnettomaan kohtaloon. Tragedia jäljittelee toimintaa ja elämää, joten tapahtumat ja juoni ovat sen tärkeimpiä perusosia. (Aristoteles 1997, 165.)

Juonella tapahtumat järjestetään yhtenäiseksi dynaamiseksi kerronnaksi (Tieteen termipankki 2017), jonka rakentama kokonaisuus on tarina. Juoni on kolmirakenteinen; sillä on alku, keskikohta ja loppu. Hyvin muodostetun juonen kuuluu Aristoteleen mukaan olla johdonmukainen sekä noudattaa syyn ja seurauksen logiikkaa. (Heinonen ym. 2012, 102–105.) Juonen alku ei ole välttämättä seuraus jostakin, mutta sen vaikutuksesta muut asiat syntyvät tai tapahtuvat. Keskikohta tapahtuu jonkin seurauksena, ja sitä myös seuraa toinen tapahtuma. Loppu taas kehittyy välttämättä tai useimmiten jonkin toisen asian tuloksena eikä johda enää siitä seuraaviin tapahtumiin. (Aristoteles 1997, 166.)

Aristoteleen määritelmässä tragedian kuuluu kuvata loppuun suoritettua kokonaisuutta toimintaa, jonka pituus on rajoitettu. Sillä kuuluu kuitenkin olla aiheeseen ja käsittelyyn sopiva, tarkoituksenmukainen laajuus. (Heinonen ym. 2012, 111.) Eli kertomuksessa suositaan pituutta, mutta sen täytyy pysyä selkeyden rajoissa.

Tragedian juonen perusosiksi Aristoteles määrittelee käänteet, tunnistamisen ja ilmeisen kärsimisen. **Käänte** tarkoittaa tapahtumien muutosta vastakkaiseen suuntaan, joka tragediassa on onnesta onnettomuuteen. Käänte tapahtuu joko todennäköisesti tai välttämättömästi aikaisempien tapahtumien seurauksena. (Aristoteles 1997, 169.)

Aristoteleen mukaan **tunnistaminen** on siirtymistä tietämättömyydestä tiedostamiseen. Se on totuuden selviämistä ja hahmon henkilöllisyyden paljastumista. Tunnistaminen toimii parhaiten yhdessä käännöksen kanssa. Näiden osien sidos on tragedian kerronnalle olennaista, ja ne saavat aikaan myötätunnon ja pelon heräämisen. Tunnistaminen vaikuttaa tragediassa siihen, saavatko asianomaiset hahmot onnellisen vai onnettoman kohtalon. (Aristoteles 1997, 170.)

Aristoteles määrittelee **ilmeisen kärsimyksen** tarkoittavan ”tuhoavaa ja tuskaa tuottavaa toimintakokonaisuutta, kuten kuoleman näkemistä, tuskankohtauksia, haavoittumisia ja näiden kaltaisia” (Aristoteles 1997, 170). Antiikin Kreikassa ei suinkaan esitetty näitä tuskallisia tapahtumia ja väkivaltaisia kohtauksia näyttämöllä, vaan niistä kerrottiin pääasiassa sanallisesti.

9.3 Joseph Campbell – Sankarin matka

Joseph Campbell (1990) tutki maailman eri kulttuurien sankaritarinoiden samantyyppisyyksiä, ja kokosi niistä monomyytin, teorian sankarin matkasta. Monomyytti perustuu tietynlaiseen tarinankerronnan juonirakenteeseen. Siinä esiintyy sankarihahmo, joka lähtee seikkailuun ja kohtaa matkallaan haasteita, mutta palaa lopulta takaisin oppineena ja viisastuneena voittajana. Campbell julkaisi vuonna 1949 teoksensa Sankarin tuhannet kasvot, jossa hän kertoo kyseisestä sankarin myyttisestä matkasta. (Campbell 1990.)

Campbell on jakanut monomyytin etenemisen 17 kohtaan. Aristoteleen tapaan hän myös jakaa tapahtumat kolmeen päävaiheeseen, jotka monomyytissä ovat lähtö, initiaatio eli siirtyminen, yleensä voimakkaan kokemuksen kautta, ja pa-

luu. Ensimmäiseen vaiheeseen kuuluu viisi osaa: 1. Kutsu seikkailuun, 2. Kiel-
täytyminen kutsusta, 3. Yliuonnollinen apu, 4. Ensimmäisen kynnyksen ylittämi-
nen ja 5. Valaan vatsassa. (Campbell 1990, 45.) Nämä vaiheet vievät sankarin
hänen tavallisesta elämästään seikkailun ensimmäiseen konfliktiin.

Initiaation vaiheeseen kuuluvat koettelemukset ja niiden voittaminen. Se raken-
tuu kuudesta osasta: 1. Koetusten tie, 2. Jumalattaren kohtaaminen, 3. Nainen
viettelijänä, 4. Sovitus isän kanssa, 5. Apoteoosi eli ylistys tai jumalointi sekä 6.
Ylin siunaus. (Campbell 1990, 45.) Vaihe koostuu siis sankarin kohtaamista
haasteista, itsensä kehittämisestä ja seikkailun tarkoituksen saavuttamisesta.

Viimeisessä vaiheessa sankari palaa takaisin maailmaansa voittajana. Paluun
vaiheita ovat 1. Paluuajatuksen hylkääminen, 2. Maaginen pako, 3. Ulkoapäin
tuleva pelastus, 4. Paluukynnyksen ylittäminen, 5. Kahden maailman herra ja 6.
Vapaus elää (Campbell 1990, 46). Normaaliin elämään paluu muuttuneena
tuottaa sankarille ongelmia, mutta lopulta hän löytää rauhan menneen ja tule-
van ajatuksilta; vapauden elää hetkessä.

Teoksessaan Campbell (1990) käyttää monessa kohtaa sankarihahmon esi-
merkkinä muun muassa kreikkalaisen mytologian sankaria Theseusta, joka
Ateenassa surmasi labyrinttiin suljetun minotauroksen. Modernimpia esimerkke-
jä sankarityyppiin käyvistä hahmoista ovat Luke Skywalker George Lucasin
Star Wars -sarjasta, Frodo Baggins J.J.R Tolkienin Taru Sormusten Herrasta -
trilogiasta sekä Simba Disneyn elokuvasta Leijonankuningas.

Sankarin matka seuraa samanlaista juonirakennetta, josta Aristoteles Runous-
opissa puhuu: alku, keskikohta ja loppu. Se etenee loogisessa järjestyksessä ja
usein sisältää käännteitä, tunnistamisen hetkiä ja kärsimystä. On olemassa mo-
nia tarinoita, joista löytyy molempien teorioiden vaiheet, kuten edellisessä kap-
paleessa mainitsemmamme elokuvat. Teoriat ovat pohjimmiltaan hyvin samankal-
taisia, mistä näkee Aristoteleen kirjoitusten antaneen vaikutteita myös
Campbellin monomyyttiin.

10 Tarinallistaminen

10.1 Mitä on tarinallistaminen?

Tarinallistaminen sekoitetaan usein tarinankerrontaan, sillä ne ovat käsitteinä hyvin samanlaisia. Tarinankerronta on tekstiä ja puhetta, tarinan kertomista ja kuuntelemista. Se perustuu kerrallaan yhteen kertomukseen, yhteen hetkeen. Tarinallistaminen sen sijaan perustuu kokonaisen tarinamaailman kokemiseen. Sen viitekehyksenä on palvelumuotoilu eli asiakaslähtöinen palvelun kehittäminen. (Kalliomäki 2015.) Tarinallistaminen on siis yrityksen muodostaman palvelukokemuksen muotoilua tarinaksi. Pyrkimyksenä on tuoda asiakkaille kokemuksia käyttäen innovatiivisia ja erottuvia ideoita. (Kalliomäki 2014.)

Yrityksellä on arvojaan sekä pyrkimystään kuvastava tarinidentiteetti, toiselta nimeltään ydintarina, joka sitoo kaiken toiminnan ja palvelut yhteen, samalla punaisella langalla. Tätä tarinaa käytetään yrityksen organisoinnin jokaisessa osassa, jotta se toimii täytenä kokonaisuutena. (Kalliomäki 2014, 14–15.) Kalliomäki (2014) huomauttaa, että yksittäisillä huomion herättämisellä tarkoitetuilla tarinoilla ei ole kestävä pohjaa pidemmällä aikavälillä. Parhaimmillaan ne ovat osana yrityksen jokapäiväistä toimintaa. (Kalliomäki 2014, 23.)

Kalliomäki (2014) kertoo tarinidentiteetin olevan usein yhdistelmä yrityksen aitoja arvoja sekä fiktiivistä tarinankerrontaa. Sen avulla asiakas saa idean yrityksen pyrkimyksistä, moraalista ja alkuperästä. Pohjimmiltaan ytimessä kuuluu olla aitoutta, jotakin, joka herättää asiakkaissa tunteita. Aitona markkinoitu täysin fiktiivinen tarina voi puolestaan vahingoittaa asiakkaan luottamusta yritykseen. Toiminnan läpinäkyvyys ja inhimillisyys luovat samaistuttavuutta. (Kalliomäki 2014, 15.)

Tarinallistamisessa hyödynnetään draamallista rakennetta, jolla pyritään vetoamaan asiakkaiden tunteisiin. Tarinoilla on mielenkiintoa herättäviä alkusysäyksiä, käännteitä ja loppuhäivytyksiä, joilla vahvistetaan elämyksien kokemista. (Kalliomäki 2011a.) Tarinallistamisessa nähdään myös Aristoteleen kuvaamaa

juonirakennetta ja tunteisiin vetoamista. Kalliomäki (2014) käyttää tarinallistamisessa tarinan punaista lankaa, joka symboloi juonta. Hyvän juonen tärkeys nousee jälleen tarinankerronnan keskiöön.

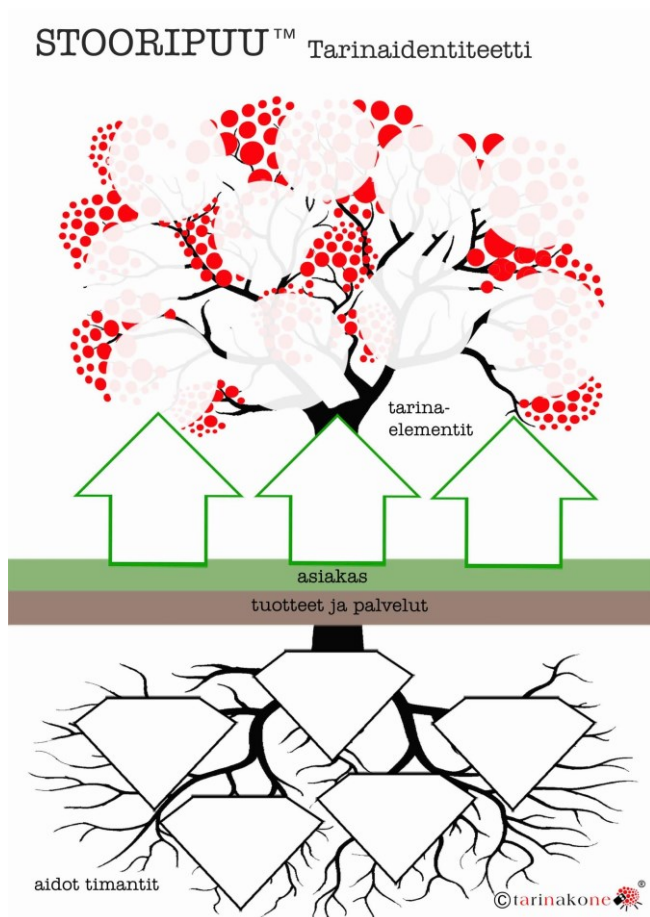
10.2 Tarinallistamisen toteuttaminen yritystoiminnassa

Ydintarinaa tukemaan suunnitellaan palveluympäristö eli tarinanäyttämö. Sillä tarkoitetaan kaikkia tapahtumapaikkoja, joissa asiakas ja palveluntarjoaja ovat kontaktissa toistensa kanssa. Näihin kuuluvat sekä fyysiset että virtuaaliset paikat, kuten yrityksen myymälä ja sen verkkosivut. Tarinanäyttämön avulla voidaan vahvistaa asiakkaalle luotuja elämyksellisiä palvelukokemuksia. Kaikki näyttämöllä esiintyvä on osa tarinaa, joka syntyy asiakkaan mielessä. Etenkin eri aistien käyttäminen elämyksen rakentamisessa helpottaa asiakasta eläytymään tarinamaailmaan. (Kalliomäki 2014, 25, 123, 130–132.)

Tarinaa voidaan myös tuoda todeksi antamalla asiakkaan kohdata fiktiivisiä tai todellisia hahmoja. Ne ovat tarinallistamisessa osa palvelua, toisin kuin usein vain mainontaan käytetyt hahmot. Palvelutilanteessa hahmo voi esimerkiksi auttaa asiakasta verkkosivuilla kertomalla vinkkejä ja neuvomalla häntä tarvittaessa. Hyvin toimiva hahmo on inhimillinen ja samaistuttava, ja sillä on päämäärä, jota kohti kulkea tarinan edetessä. (Kalliomäki 2014, 110–113.)

10.3 Stooripuu

Tarinapalvelun suunnittelussa Kalliomäki (2014) neuvoo hyödyntämään Stooripuu-menetelmää (kuva 1). Se toimii yksinkertaisena visuaalisena suunnitelmana yrityksen tarinaintiteetistä, josta välittyvät yrityksen arvot ja tavoitteet. Stooripuuta käyttäessä edetään vaiheittain, mikä auttaa prosessin järjestelmällisyydessä ja pitää keskittymisen olennaisessa. (Kalliomäki 2014, 79.)

Kuva 1. Stooripuu (Kalliomäki 2014).

Stooripuu rakentuu kuin mikä tahansa puu, juurista runkoon ja rungosta oksistoon. Kuten luonnossa, kaikki saa alkunsa puun juurista. Ne kuvastavat yrityksen alkuperää: sitä, mihin koko toiminnan olemassaolo perustuu. Tässä vaiheessa voi miettiä esimerkiksi seuraavia kysymyksiä: Miksi? Miksi olemme olemassa? Mikä on yrityksemme merkitys asiakkaillemme? Juuristoon kirjattavissa elementeissä on tärkeää kiteyttää asia timantiksi, jonka myös asiakas ymmärtää ja haluaa. Tarkoituksena on päästä irti abstrakteista käsitteistä. Timantit ovat yrityksen arvot, jotka ovat toiminnalle tärkeintä. (Kalliomäki 2014, 81–82.)

Seuraavana on Stooripuun runko eli asiakas. Kesimmäiseen nuoleen kuvailaan pääasiakaskohderyhmä, tiivistettynä lyhyesti käyttäen avainsanoja. Asiakkaan molemmin puolin ovat nuolet, jotka kuvastavat puuvertauksessa maan tasoa. Niihin kirjataan yrityksen tuotteet ja palvelut. Nuolet luovat helposti nähtävän pohjan tulevalle tarinakehykselle. Ne pitävät fokuksen siinä, mitä yritys tarjoaa. (Kalliomäki 2014, 82–87.)

Korkeammalle noustessa päästään viimein oksistoon, jonne sijoitetaan tarinallistamisen tärkein vaihe, eli tarinalliset elementit. Tämä vaihe on vapaata ideointia, sydämen ja tunteiden seuraamista. Tarkoituksena on ajatusten näkyville saaminen ja luovaan prosessiin antautuminen, ei lopullisista päätöksistä huolehtiminen. Tarinaideoiden keksimisessä voi auttaa vertauskuvien käyttö. (Kalliomäki 2014, 87–89.)

Stooripuun rakentamisen jälkeen siirrytään valitsemaan oksistosta yritystä parhaiten kuvastavat tarinaelementit. Aikaisemmista ideoista karsitaan jäljelle parhaat ja mielenkiintoisimmat, jotka heijastavat puun juuristoon kirjoitettuja arvoja. (Kalliomäki 2014, 92.)

10.4 Tarinallistamisen hyötyjä

Tarinan avulla luodaan palveluun yhtenäinen rakenne, juoni ja syy-seuraussuhteita. Näillä kokonaisuuden hallinta sekä palveluihin ja markkinointiin liittyvä kehittymistyö helpottuvat. (Kalliomäki 2014, 15.)

Tarinoilla saadaan yrityksestä ja palveluista mieleenpainuvia. Siten ne ovat erottuvampia muista kilpailijoista ja mahdollistavat etulyöntiaseman alan markkinoinnissa. Pelkkä hyvä tuote ei enää takaa kestävää liiketoimintaa, sillä se ei myy itse itseään. Liika samanlainen tarjonta johtaa kilpailun käymiseen hinnalla, joka puolestaan ajallaan laskee tuotteen laatua ja sen tuottamia tuloja. (Kalliomäki 2014, 35; Rauhala & Vikström 2014, 209.)

Tarinallistamalla yritystoimintaa saadaan asiakas viettämään enemmän aikaa palvelun parissa sekä edistämään lisäostoksien tekemistä (Kalliomäki 2011b). Kun asiakkaalle jää positiivinen ja pysyvä mielikuva yrityksestä, on suurempi mahdollisuus palvelun uudelleen ostamiseen. Heistä tulee myös helpommin vakituisia asiakkaita, jos he samaistuvat yrityksen moraaliin ja pyrkimyksiin. Tarina lisää yritykseen inhimillisyyttä, mikä antaa asiakkaille positiivisen mielikuvan sekä tuo luottamuksen tunnetta palvelusuhteeseen.

11 Elämys

Elämykset ovat merkittäviä ja voimakkaasti vaikuttavia kokemuksia, joiden läpikäyminen voi tuottaa henkilökohtaisen muutoskokemuksen. Niiden tuotteistamisessa on tärkeää asiakaskeskeisyys: se, kuinka asiakas kohdataan palvelutilanteessa. Elämyksen tuottaminen ei ole taattua, niinpä sille pyritään luomaan mahdollisimman hyvät olosuhteet. (Tarssanen 2009.)

Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus (LEO) on luonut elämyskolmio-mallin (kuvio 1), joka kuvaa elämyksen tuottamista yksinkertaisella tavalla. Mallin alareunassa kuvatut elementit ovat tarvittavia hyvien olosuhteiden luomiseen. Tarssanen (2009) kertoo **yksilöllisyyden** viittaavan palvelun ainutlaatuisuuteen: uniikki palvelu, jota ei löydy muualta houkuttelee asiakkaita. Tämä ilmenee muun muassa mahdollisuutena räätälöidä tuote asiakkaan tarpeiden mukaan. (Tarssanen 2009, 12.)

Aitous on tuotteen uskottavuutta. Se perustuu asiakkaan kokemukseen ja hänen näkökulmaansa. Aitoudelle ei ole maailmanlaajuista oikeaa määritelmää, sillä eri kulttuurit näkevät asiat erilaisin silmin. Tuotteen ei tarvitse olla täysin todennukainen, kunhan sen toteutus on asiakkaalle tarpeeksi uskottavaa, että hän ei kyseenalaista siihen kuuluvia elementtejä. (Tarssanen 2009, 12–13.)

Tarina luo kokemukselle yhtenäisen muodon. Se antaa palvelun sisällölle järjestyksen ja siinä tapahtuvalle toiminnalle perustelun. Tarinalla voidaan vaikuttaa asiakkaan tunnetasoon, joka saa hänet kokemaan palvelun myös älyllisellä ja emotionaalisella tasolla. (Tarssanen 2009, 13.)

Moniaistisuus tarkoittaa palvelun tuottamia kokemuksia eri aistien kautta. Esimerkiksi päiväretkellä metsässä voidaan tarjota makuaisteihin vaikuttavaa syömistä ja juomista, kuunnella luonnon ääniä, tuntea puunrungon karheus käden alla ja nähdä kauniita maisemia. Liialliset tai häiritsevät aistiärsykkeet voivat kuitenkin vaikuttaa kokemukseen negatiivisesti. (Tarssanen 2009, 14.)

Kontrastilla tarkoitetaan tuotteen erilaisuutta asiakkaan arkielämään, luodaan jotakin erikoista ja päivittäisestä rutiinista poikkeavaa. Tässä on huomioitava asiakkaan tausta, sillä asioiden tavallisuus vaihtelee suuresti kansallisuuksien ja kulttuurien välillä. (Tarssanen 2009, 14.)

Asiakkaan kuuluu myös kokea **vuorovaikutusta** tuotteen, tuottajien sekä mahdollisesti muiden asiakkaiden kanssa. Yhdessä kokemisen tunne on monille suuri asia, joka vahvistaa elämäyksestä syntyvää tunteellista muistijälkeä. (Tarssanen 2009, 14–15.) Kaikki nämä mainitut elementit voidaan liittää myös hyvin tarinallistettuun palveluun, sillä tarinallistaminen itsessään on elämystä liittävä tarina.

Kuvio 1. Elämyskolmio-malli (LEO. Tarssanen 2009).

Mallin pystysuunnassa esiintyvät termit viittaavat asiakkaan kokemukseen. **Motivaation tasolla** herää asiakkaan kiinnostus tuotteeseen. Tämä saavutetaan esimerkiksi markkinoinnin avulla, jonka tulisi jo täyttää mahdollisimman monta aikaisemmin mainituista olosuhteiden kriteereistä. **Fyysisellä tasolla** asiakas kokee tuotteen aistiensa avulla, jolloin tuotteen tarkoitus on usein luoda miellyttävä ja turvallinen kokemus. Jännityksen ja vaaratilanteiden tunteen etsiminen on tästä poikkeus. **Älyllinen taso** on tuotteesta ja sen ympäristöstä aistittujen ärsykkeiden käsittelyä. Niiden mukaan asiakas muodostaa mielipiteitä, kehittyy ja oppii uusia asioita. (Tarssanen 2009, 15–16.)

Kun aikaisemmat tasot toimivat hyvin, asiakkaalla on suurempi mahdollisuus kokea **emotionaalisella tasolla** positiivinen tunnereaktio. Merkityksellisenä koettava reaktio tuottaa asiakkaalle elämyksen. Elämyskokemuksen ollessa täydellinen, asiakas voi kokea **henkisellä tasolla** muutoksen. Muutoskokemus on henkilökohtainen ja johtaa muutokseen fyysisessä olotilassa, mielentilassa tai elämäntavassa. Se on elämystarjonnassa hyvin tavoiteltu asiakkaan kokemuksen päämäärä. (Tarssanen 2009, 15–16.)

Nykyaikana suurin osa asiakkaista kertoo saamistaan hyvistä sekä huonoista kokemuksista sosiaalisessa mediassa. Heidän kokemuksensa voivat saavuttaa jopa kymmeniä tuhansia mahdollisia asiakkaita. On siis tärkeää, että asiakkaalle jää positiivinen mielikuva palvelusta ja sen tarjoajasta. Myönteinen asiakaspalaute mainostaa yritystä ja pitää yllä hyvää imagoa. (Tarssanen 2009; Lampi 2018.) Esimerkiksi turistin sosiaalisen median päivitys mahtavasta elämyksestä suomalaisessa yrityksessä voi tuottaa tulevia asiakkaita ympäri maailmaa.

12 Menetelmät ja niiden valinnat

Toteutimme opinnäytetyön laadullisena tutkimuksena, sillä se perustuu suulliseen ja kirjalliseen aineistoon, jonka avulla pyrimme ymmärtämään ja selventämään käsittelemiämme aiheita. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on hyvin vapaamuotoinen, eikä sille voi monimuotoisuuden takia antaa yhtä tiettyä määritelmää, vaan opiskelijan on valittava parhaiten omaan tutkimukseensa sopivat ratkaisut. (Juhila 2021; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Opinnäytetyötä varten tehdyt haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Haastattelumenetelmän valinta oli selkeä, sillä emme hakeneet ennalta päätettyjä vastauksia vaan ihmisten kokemuseräistä tietoa. Kohdensimme kysymykset (liite 1) etukäteen valittujen teemojen ympärille: shamanismi, kansanperinteet sekä tarinallistamisen hyödyntäminen. Esitimme avoimia kysymyksiä, joihin

haastateltavat vastasivat omien tietojensa ja kokemustensa perusteella. Teemahaastattelun tarkoituksen mukaisesti annoimme haastateltavalle mahdollisimman paljon tilaa, samalla pitäen keskustelun valittujen teemojen sisällä kysymysten avulla (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Haastattelut suoritettiin videopuheluiden välityksellä kirjoitusprosessin helpottamiseksi ja COVID-19-pandemia suositusten takia. Näistä haastatteluista ei julkaista litteointeja, sillä niin on sovittu haastateltavien kanssa.

13 Haastattelujen tulokset

13.1 Shamanismi

Helena Karhun haastattelu tehtiin 15.4.2021 videopuheluna pikaviestintäpalvelu Zoomin kautta. Saimme vastaukset kaikkiin kysymyksiimme ja paljon enemmän kuunnellessamme hänen tietouttaan ja kokemuksiaan shamanismista. Keskeisimmiksi asioiksi haastattelusta nousivat autenttisuus, vastavuoroisuus ja yhteisöllisyys.

Karhu kertoo shamanismin olevan aiheena hyvin laaja, niin että siitä voisi puhua päiväkausia. Pähkinänkuoressa folkloristiikan tutkijoiden mukaan se on alkuperäinen suomalaisen henkisen tradition muoto. Alkuperäisellä tunguusikielellä sana shamaani tarkoittaa ”hän, joka tietää”. Termien värityksen myötä viimeisen 400 vuoden aikana ovat sanat kuten shamaani, tietäjä ja noita valitettavasti saaneet paljon negatiivista merkitystä. Shamanismi itsessään ei ole uskonto. Siihen ei liity instituutiota tai organisaatiota. Shamanismi on ihmisen ja ekosysteemin tasapainoa. Se on vastavuoroisuuden kunnioitusta ja siinä elämistä. Kaikki rituaalisuus, seremoniallisuus ja rukoilu perustuvat tähän vastavuoroisuuteen.

Karhun mukaan shamanistinen maailmankuva elää pyhyttä jokaisen luontokappaleen kautta, niin meidän ihmisten, kivien, kukkien, vuorien kuin järvien. Me elämme sitä samaa luomista, mitä maailma on. Olemme yksi kokonaisuus,

kukaan ei ole erillään. Silloin kun ihminen kokemuksellisesti, filosofisesti ja psykologisesti joka tasolla ymmärtää ja kokee todeksi sen, että me olemme täällä yhdessä, ihminen ei voi tehdä väärää toiselle ihmiselle tai luonnolle. Hän tajuaa sen peilikuvallisuuden, että hänen tekemänsä vääräys kohdistuu myös häneen itseensä. Tämä on shamanismin keskeisin ydinajatus. Ensimmäinen tehtävä shamanismissa on pyrkimys olla hyvä ihminen. Hyvänä ihmisenä oleminen on aiemmin mainitun vastavuoroisuuden ja yhtenäisyyden ymmärtäminen ja kunnioitus.

Karhua itseään eniten shamanismissa kiinnostaa se, että shamanistisia kulttuureita tavataan ympäri maailmaa. Niissä on samantyyppisiä periaatteita, jotka kaikki liittyvät vastavuoroisuuteen ja ymmärrykseen näkyväisestä maailmasta, jossa ihmisten on elettävä arkea tasapainoisina olentoina. Näkyväisen maailman lisäksi on näkymätön maailma, josta kertovat ajatukset ja tunteet. Ne ilmenevät ihmisissä fyysisen kokemuksen kautta. Tähän näkymättömään maailmaan liittyy myös ihmisen tietoisuus. Se on yksi elämän suurimmista mysteereistä; miten se kulkee ja mistä se tulee. Tietoisuudella on erilaisia tasoja: henkilökohtainen tietoisuus, joka on ihmisen omaa itsetuntemusta ja luontosuhdetta, ja kollektiivinen tietoisuus, jossa me kaikki vaikutamme toinen toisiimme. Kollektiivisella tasolla vaikuttavat kulttuuri ja yhteiskunnallinen ajattelu. Runot ja laulut ovat yksi yksilön tavoista vaikuttaa kollektiiviseen tietoisuuteen. Näkymättömään tasoon liittyy myös ulottuvuuksia, jotka ovat aina kiehtoneet ihmisiä kansantietämyksellisesti. Esimerkiksi esivanhempamme ovat aina olleet yhteydessä luonnon haltijoihin, oli kyseessä sitten järvi, puu, kivi, vuori, tonttu, keiju tai muu luonnon henki. Shamanismissa uskotaan myös sielun jatkumoon, eli sielun matkan jatkumiseen eteenpäin, kun fyysinen ruumis kuolee pois.

Shamanismissa elämän eri vaiheiden juhlistaminen on tärkeää. Karhun mielestä elämää pitäisi juhlia enemmän, sillä ihmisten juhliminen luo heille tunteen, että heidän elämällään on merkitystä; elämä oikeasti tuntuu elämältä. Nykyään juhliminen on hyvin riisuttua ja vaatimatonta. Karhu uskoo, että pitäisi piristää kansakunnan kollektiivista henkeä, ja se voisi luoda myös uutta yritystoimintaa ja taidetta tukemaan taloutta.

Itsetuntemus on shamanismissa keskeistä, ja kaikki shamanistiset menetelmät ovat itsetuntemusta varten. Itsetuntemus suhteessa ympäristöön ja ympäröivään luontoon kokonaisuutena inspiroi. Karhu kokee shamanismin tuoneen hänet lähemmäs luontoa. Se on saanut hänet kiinnittämään enemmän huomiota eläimiin ja kasveihin sekä nostanut kiinnostuksen herbalismiin eli yrttien keräilyyn ja käsittelyyn. Karhu on löytänyt oman luonnonlahjakkuutensa ja nykyisen ammattinsa shamanismin kautta. Hän on huomannut, että elämme suurta kulttuurin havahtumisaikaa, joka tekee työstä kiehtovaa näinä aikoina. Yhä enemmän ihmisiä haluaa tietää esivanhemmistaan ja olla yhteydessä johonkin laajempaan. Myös luontoyhteys näyttelee suurta osaa ihmisten hyvinvoinnissa ja ymmärryksessä siitä, ketä me olemme ja mihin kulttuuriin kuulumme.

Shamanismi tuo monille mielikuvan nuotion ympärillä tanssivasta ja laulavasta shamaanista. Monista näky voi olla hieman outo ja huvittava. Karhun mielestä mielikuva on kyllä oikea, mutta asenteen pitäisi muuttua, ettei shamanismia ajateltaisi outona ja vieraana, vaan hauskana ja hienona. Tärkeää on ystävyys ja yhteisöllisyyden tunne; se, että on kiva olla yhdessä kyseisessä hetkessä. Shamanismin rummutusta voidaan hyödyntää keinona löytää kutsumus, jossa olemme hyviä. Rummutus ja matkanteko ovat sitä varten, että voidaan kysyä neuvoa voimaeläimiltä, henkioppailta, haltijoilta tai joltakin suuremmalta. Tulen äärellä keskustellaan mieltä askarruttavista asioista ja tuetaan toinen toistaan. Ihmiset tulevat Karhun kursseille ympäri maailmaa, esimerkiksi Yhdysvalloista ja Euroopasta.

Karhu kertoo, ettei shamanismin keskiö ole muuttunut vuosien saatossa. Vaikka elämä kehittyi modernimpaan suuntaan ja käytetään elektroniikkaa, shamanismi ei itsessään muutu, mutta siihen voidaan lisätä elementtejä, jotka kuuluvat nykypäivään. Se ei silti tee shamanismista nykyshamanismia, sillä sitä eletään aina tässä hetkessä. Välineiden valmistuksessa ei ole väliä sillä, tehdäänkö ne perinteisesti vai hyödynnetäänkö nykyteknologiaa. Karhu kokee, että olisi typerää olla käyttämättä teknologiaa, jos siihen on mahdollisuus. Hän on pitänyt muutaman shamanismikurssin Zoomin välityksellä. Shamanistiseen harjoitukseen tulee jatkuvasti uusia piirteitä, ja se tavallaan vain laajenee muuttumisen

sijaan. Se mikä laajenee, on samaa jatkumoa, joka on ollut jo esivanhempiemme aikana.

Karhu kokee, että pohjoiskarjalaisella shamanismilla ja tietäjäperinteellä on paljon potentiaalia matkailun näkökulmasta. Niistä voisi avautua matkailulle tärkeä ulottuvuus, joka tuo kulttuurisen voimavaran ja erityispiirteen, jota ihmiset haluavat tulla katsomaan. Mutta jos matkailua lähdetään rakentamaan siltä pohjalta, niin ensin koko yhteisön täällä Pohjois-karjalassa on elettävä todeksi tätä kulttuuria. On turhaa tehdä shamanistista kokonaisuutta matkailijoille, jos ihmiset eivät ensin itse elä sitä todeksi omassa elämässään. Muuten siitä voi tulla keino-todellisuutta. Toiminnan tulisi siis olla autenttista ja eettistä.

Myös ekologisuuden tulisi olla lähtökohtana matkailutoiminnassa eli tulee miettiä, miten ja kuinka paljon ihmisiä voidaan ottaa tänne vastaan ilman ekosysteemiin kohdistuvaa haittaa. Karhu miettii, onko Pohjois-Karjala tulevaisuuden Bhutan. Siellä ihmiset ovat maailman onnellisimpia, mutta kävijämäärää säännöstellään tämän onnellisuuden suojelemiseksi. Viime kesänä Kolilla kävijämäärien ollessa suuria ihmiset talloivat metsään omia polkujaan. Tämä voi pahimmillaan johtaa paikallisen ekosysteemin kärsimiseen. Karhu toivoo myös, etteivät suuret kaupalliset yritykset omi shamanismia rahastusmielessä, vaan arvostettaisiin paikallisia shamaaniperinteen harjoittajia ja annettaisiin heidän ottaa ihmisiä vastaan oman kapasiteettinsa mukaan.

13.2 Museotoiminta

Heidi Koposen haastattelu tehtiin 8.4.2021 videopuheluna Microsoft Teamsin välityksellä. Koponen on ollut Ilomantsin Museosäätiöllä töissä noin puolentoista vuoden ajan, mutta saimme häneltä hyvin selkeitä ja kattavia vastauksia kysymyksiimme.

Koponen kertoo museon luonteen vaikuttavan museon tallennettamaan materiaaliin. Esimerkiksi maakuntamuseon, kuten Pohjois-Karjalan museo Hilman,

vastuulla on koko maakunta. Pienemmät keskittyvät omiin aiheisiinsa, kuten Ilo-
mantsissa Möhkön ruukki keskittyy teollisuuteen ja Parppeinvaaran runokylä
muun muassa paikalliseen runoperinteeseen ja luontoon. Museoilla on kolme
tehtävää: tallentaminen, tutkiminen ja esittäminen. Asiakkaille näkyy tästä vain
kolmas tehtävä. Museolle tulee päivittäin kysymyksiä esineisiin ja perinteisiin liit-
tyen, ja ihmiset myös tarjoavat sinne esineistöä. Museon tehtävä on periaat-
teessa tallentaa paikalliseen kulttuurin ja museon tallennusvastuualueeseen liit-
tyvää esineistöä mahdollisimman laajasti, mutta osa esineistöstä on
mahdotonta tallettaa.

1900-luvun alku oli museoiden perustamisen aikaa, jolloin paikalliset aktiivit jal-
kautuivat keräämään esineitä museoon. Koponen kertoo siitä kertyneen useam-
man kymmenentuhannen esineen peruskokoelman, joka monilla museoilla on.
Nykyään esineitä ei enää aktiivisesti etsitä kenttätyönä ja tarjottuja esineiden
luonteen perusteella päätetään, onko museon mahdollista ottaa se kokoel-
miinsa. Esine voi olla liian suuri, esineitä voi olla jo useampia tai ne voivat olla
huonokuntoisia. Tällä hetkellä museoiden suurin tehtävä on saada esineet digi-
toitua eli kuvata ne digitaaliseen muotoon. Tällä edesautetaan kulttuurin saata-
vutettavuutta ja esineiden säilymistä edes digitaalisena tietona.

Heidin mukaan Ilo-
mantsissa kalevalainen perintö pyritään pitää elävänä, ja esi-
merkiksi Parppeinvaaran runokylässä kantelemuusikot ovat tavattavissa kesä-
sin päivittäin. Lisäksi ihmisten tietoisuutta ilomantsilaisesta runonlaulusta pide-
tään yllä. Valitettavasti elävän perinteen tallentamista laajoin perinnekeräyksin
ei juuri enää ole. Vanha perinne on pääosin menneisyydessä, ja sitä ovat perin-
teentutkijat keränneet 1700-luvun lopulta 1900-luvun alkupuolelle. Nykyinen ru-
nonlauluperinne on uudempaa perinnettä, joka pitää yllä vanhan perinteen jäl-
keen jääneitä osia. ”Kulttuuri onkin siitä ihana asia, että se elää ja muokkautuu
ajan kanssa”, Koponen toteaa. Elävänä pitämisellä pyritään siihen, ettei se ka-
toa minnekään. Varsinaiseen systemaattiseen arkistointityöhön elävän perin-
teen osalta ei riitä resursseja, ja vastuu perinteenkeräämisestä runoperinteen
osalta lepää valtakunnallisella Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralla. Museosää-
tiön hallussa on toki pieniä määriä esimerkkejä laulettuista runoudesta nykytaita-
jien esittäminä. Laajempi arkistointi kuuluu kuitenkin ylemmille organisaatioille.

Tarinallistamisen käyttöön museotoiminnassa saimme Heidiltä hyvinkin suoran ja yksinkertaisen selityksen: museotoiminta kaiken kaikkiaan on juuri tarinallistamista. Näyttelyiden esille laitossa on luotava tarina näyttelyn ympärille. Esimerkiksi esineet eivät ole vain esineitä, vaan kertovat tarinaa. Myös opastukset ovat tarinallistamista; oppaan tehtävä on kertoa tarinaa eikä vain päästellä sanoja peräkkäin suustaan. Sama on myös audio-opastusten kanssa, silloin kun niitä käytetään. Koponen kertoo museon suurimpien haasteiden tarinallistamisen suhteen olevan taloudellisia, eli kaikkiin ideoihin eivät riitä resurssit. Tällä hetkellä museossa tehdään sitä, mitä työntekijät ja toimijat itse osaavat ja voivat. Heillä on toiveissa audiovisuaalisen materiaalin lisääminen. Museolla on käytössä multimediaopastus, jossa on kirjallista ja puhuttua opastusta eri kohteista sekä mahdollisuus kuunnella runonlaulua.

Koposesta museolla on hyvät mahdollisuudet auttaa matkailussa, sillä säätiönä ja valtion tukemana organisaationa museo on tavallaan auktoriteetti. Ihmiset luottavat museolta saatavaan tietoon. Ilomantsin alueella toimii myös muita toimijoita kulttuuriperinteen alalla, joka on Koposen mukaan hyvä asia, mutta museolla on näihin toimijoihin nähden kuitenkin parempi näkyvyys ammatillisena museo-organisaationa sekä kenties tehokkaampi viestintäkoneisto ja enemmän henkilöresursseja. Näkyvyyttä tulee museon omista kanavista sekä paikallisen matkailuyhdistyksen sivuilta, josta matkailijat löytävät vierailulleen nähtävyyksiä. Korkea profiili tuo mukanaan myös odotuksia asiakkailta, joiden mukaan museo pyrkii toimimaan, jotta asiakkaat olisivat tyytyväisiä.

Koponen kokee museon näkyvyyden tuomien ominaisuuksien antavan hyödyllisiä mahdollisuuksia yhteistyöhön muiden matkailutoimijoiden kanssa. Museo toimii monien tahojen yhteistyökumppanina, ja siltä voi pyytää apua tapahtumien toteuttamiseen. Kuka tahansa voi järjestää museon tiloissa tapahtumia, ja museo myös rahoittaa omalta osaltaan yhteistä toimintaa. Esimerkiksi vuosittaisissa Karhufestivaaleissa museo tarjoaa tilojaan käyttöön, auttaa niiden järjestämisessä ja toteuttaa siihen liittyviä lasten tapahtumia.

Ilomantsi on pieni ja aktiivinen yhteisö matkailualalla. Matkailun toimijoilla on ol-tava aktiivinen rooli tällaisessa yhteisössä. Koponen toimii itse myös matkai-lyhdistyksen hallituksessa, jossa riittää paljon monipuolista tekemistä suurten ja pienten toimijoiden kanssa. Ilomantsin tapahtumien toiminta ja aikataulut poh-ditaan yhteisönä matkailutoimijoiden kesken, eikä niitä ole tarkoitus kilpailuttaa keskenään. Toimintaan kuuluu muun muassa yhteisen vuosikellon mukaista suunnittelua markkinoinnin ja viestinnän osalta, brändin kehitystyötä, tiedotta-mista ja nettisivujen päivitystä.

Ulkomaisten ihmisten kiinnostuksesta museota kohtaan Koponen ei osaa juuri sanoa. Hän on ollut museolla vasta vuoden, ja pandemian aiheuttamien rajoi-tusten takia vuoden 2020 kesä oli huono turistien kannalta. Muutamit kymme-net ulkomaiset kävijät, joita kesällä nähtiin, olivat pääasiassa keskieurooppalai-sia saksankielisiltä alueilta. Heille etenkin Parppeinvaara on erittäin eksoottinen. Kritiikkiä näyttelyille ei oikeastaan ole tullut, ja Koponen epäilee suurimpien krii-tikoiden olevan museotyöntekijöiden itsensä. Esimerkiksi näyttelyiden päivittä-minen olisi ajankohtaista, mutta ne vaativat muutostöitä rakennuksiin, joissa Museosäätiö on vuokralaisena. Tästä johtuen toteutus on hidastunut. Museon toimintaa edesauttaa naapurissa toimiva ravintola Parppeinpirtti, jonka kanssa museo on luonut huikean kokonaisuuden.

13.3 Aineiston analysointi

Molemmissa haastatteluissa tuli esille yhteisöllisyyden tärkeys. Matkailun kehittä-misessä pitäisi korostaa toimijoiden välisen yhteistyön lisäksi paikallisten asukkaiden sitouttamista toimintaan ja antaa heille mahdollisuuksia olla siinä mukana. Vanhat perinteet ovat myös olleet pitkään unohduksissa, mutta nyt voisi olla oikea aika palauttaa niitä paikallistenkin tietouteen, etenkin kun kiin-nostus aiheeseen on noussut. Tapahtumien ja palveluiden luominen pohjoiskar-jalaisille liittyen kansanuskoon ja -perinteeseen vahvistaisi heidän kulttuuri-iden-titeettiään, joka loisi lisää yhteisöllisyyttä sekä tukevamman pohjan sille Pohjois-Karjalalle, jonka haluamme matkailijoiden näkevän.

Tarinallistaminen olisi täydellinen tapa sisällyttää kansanusko ja -perinteet tapahtumiin ja palveluihin. Tällä saadaan tuotua niin paikallisille kuin kauempaa tuleville elämyksellisiä kokemuksia, mikä yhä edistäisi kiinnostuksen kasvua. Tarinoita voi tarvittaessa hieman muokata ja värittää, mutta kuten Karhun haastattelussa ja tarinallistamisen luvuissa mainittiin, on niiden pohjauttava toteen, jotta autenttisuus säilyy.

Shamanismi on oiva väline henkilölle, joka haluaa tutustua esivanhempiemme tapoihin. Yhä useammalle luonnonsuojelu ja oman minuuden löytäminen ovat tärkeitä osia elämässä, ja shamanismi tukee näitä arvoja, joten siitäkin syystä se on ajankohtainen aihe. Tämä tukee myös Karhun kuvausta shamanismista ajattomana jatkumona, jonka arvot ovat säilyneet jo yli tuhat vuotta.

Shamanismin hyödyntämisessä matkailun tarpeisiin on kuitenkin otettava huomioon millaiset tuotteet ja palvelut edistävät hyvää ja eettistä toimintaa, niin matkailijoiden kuin shamanismin kannalta. Shamanistiset rituaalit eivät sovellu kaikille, sillä ne tuottavat voimakkaita tuntemuksia ja saattavat tuntua jopa ahdistavilta, jos henkilö ei ole valmistautunut niihin. Tästä syystä asiakasryhmä tällaisille tuotteille voi jäädä pieneksi. Ei olisi soveliasta myöskään muuttaa näitä rituaaleja kaupallisiksi versioiksi, sillä se loukkaisi shamanismin harjoittajia.

14 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyön tekemisessä noudatettiin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatimia hyvä tieteellinen käytäntö -ohjeita. Ohjeilla pyritään ennaltaehkäisemään tieteellistä epärehellisyyttä ja lisäämään tietoisuutta hyvistä käytännöistä. (TENK 2012, 4–5.)

Opinnäytetyössä käytetyt lähteet ovat huolella valittuja ja niiden sisältöön on suhtauduttu kriittisesti. Osa kansanperinnetutkimuksen tietoperustana käytetyistä aineistosta on lähes 100 vuotta vanhaa. Käytössämme olivat uusimmat

painokset, joihin ei ole tullut merkittäviä muutoksia sitten ensimmäisen julkaisun. Kaikissa lähteissä perusta ja lähtökohdat myötäilevät toisiaan. Pienet yksityiskohdat voivat vaihdella, mutta se kuuluu asiaan, sillä onhan kyseessä ihmisten elämä ja luoma kulttuuri. Pyrimme näiden tietojen perusteella luomaan aiheesta kokonaiskuvan. Lähteiden kirjoittajien tekijänoikeuksia on kunnioitettu opinnäytetyön prosessissa ja tekstissä viitataan huolellisesti käytettyyn aineistoon.

Haastateltavilta henkilöiltä pyydettiin heidän suostumuksensa haastatteluun sekä vastausten käyttämiseen opinnäytetyössä. Puhelun välityksellä tehtävistä haastatteluista tehtiin tarkat muistiinpanot, joista kirjoitettiin vääristelemättä haastateltavan sanoja. Haastattelukysymykset esitettiin neutraalisti ja suuntaa antamatta. Tutkimustietojen käsittely sekä esittely tapahtui rehellisesti ja noudattaen asianmukaista tarkkuutta.

15 Pohdinta

Pohjoiskarjalaisessa kansanperinteessä on runsaasti käyttökelpoista tarina-ainesta, joka kannattaa ehdottomasti hyödyntää matkailun tarkoituksiin. Ihmisten nouseva kiinnostus aiheeseen lisää myös kysyntää siihen liittyviin palveluihin ja tapahtumiin.

Uskomme että tarinallistamisen merkitystä liiketoiminnassa usein aliarvioidaan, ja sen hyödyt sivuutetaan nopean voiton haussa. Tarinat ovat ihmiskunnalle kokonaisuudessaan tärkeä asia, ja niiden etsiminen on sisäänrakennettu osa ihmismieltä. Sen hyötykäyttö liiketoiminnassa on järkevää. Tarinoiden toimiva hyödyntäminen kuitenkin tarvitsee ymmärrystä siitä, miksi niillä on niin suuri vaikutus meihin.

Tarinat herättävät ihmisissä tunteita, ja tunteet vaikuttavat heidän ostopäätöksiinsä. Monesti tunneperäiset ostokset myös tehdään tiedostamatta päätöksen johtuvan tunteista. Tämä tekee tarinoista edun palveluiden tuotteistamisessa ja

markkinoinnissa. Nykyään asiakkaat arvostavat elämyksiä ja tuotteista saatavaa henkistä pääomaa yhä enemmän. Kalevala-hankkeen keskeisiin sanoihin kuuluvatkin: tarinoita, tunteita ja tuohta.

Kaikkia haastatteluissa käytyjä aiheita yhdistää ihmisyyys, tapamme selittää maailman tapahtumia ja halu jakaa tietoa muille. Se yhdistyy myös kirjallisuudesta kokoamaamme tietoperustaan myyteistä, kansanuskosta ja tarinoista. Pohjimmiltamme olemme kaikki tarinankertojia, oli sitten kyse maagisista seikkailuista tai ensimmäisestä mökkireissusta. Kaikilla on omat tarinansa.

Lähteet

- Aristoteles. 1997. Retoriikka Runousoppi. (Suom. Hohti, P.) Helsinki: Gaudeamus.
- Campbell, J. 1990. Sankarin tuhannet kasvot. (Suom. Virrankoski, H.) Helsinki: Otava.
- Elävä perintö. 2020. Saunominen. Museovirasto. <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Saunominen>. 12.2.2021.
- Heinonen, T., Kivimäki, A., Korhonen, K., Korhonen, T. & Reitala, H. 2012. Aristoteleen runousoppi - Opas aloittelijoille ja edistyneille. Helsinki: Teos.
- Helsingin yliopisto. 2020. Perinteentutkimuksen terminologia. <https://www.helsinki.fi/fi/opiskelijaksi/koulutusohjelmat/kulttuurien-tutkimuksen-kandiohjelma-0/perinteentutkimuksen-terminologia>. 25.1.2021.
- Hjelt, M. 2018. Loitsujen kirja. Helsinki: SKS.
- Juhila, K. 2021. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Yhteiskunnallinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/>. 28.3.2021.
- Kalliomäki, A. 2011a. Miten luodaan elämyksiä? <https://tarinakone.fi/blogi/4-miten-luodaan-elamyksia/>. 11.2.2021.
- Kalliomäki, A. 2011b. Mitä hyötyä tarinallistamisesta on? <https://tarinakone.fi/blogi/2-mita-hyotya-tarinallistamisesta-on/>. 11.2.2021.
- Kalliomäki, A. 2014. Tarinallistaminen – Palvelukokemuksen punainen lanka. Helsinki: Talentum.
- Kalliomäki, A. 2015. Hä? Tarinankerrontaa ja tarinallistamista. Mitä eroa? <https://www.tarinakone.fi/blogi/ha-tarinankerrontaa-ja-tarinallistamista-mita-eroa/>. 20.11.2020.
- Karhu, H. 2021. Yrittäjä. Karhun talo. Nauhoitettu haastattelu. 15.4.2021.
- Kirkinen, H. 1988. Pohjois-Karjalan kalevalaisen perinteen juuret. Helsinki: SKS.
- Koponen, H. 2021. Amanuenssi. Ilomantsin Museosäätiö. Nauhoitettu haastattelu. 8.4.2021.
- Lampi, P. 2018. Elämysten suunnittelun ja tuottamisen tarkastelua. <https://eventolehti.fi/artikkelit/elamysten-suunnittelun-ja-tuottamisen-tarkastelua/>. 13.2.2021.
- Lehikoinen, H. 2007. Tuo Hiisi Hirviäsi: Metsästyksen kulttuurihistoria Suomessa. Helsinki: Teos.
- Manninen, I. 1913. SKVR Tietokanta. 2021. <https://skvr.fi/poems?page=1&perpage=10&textnorm&metanorm&refsnorm&volumes=VII4&id=skvr07223720#%7B%7D>. 16.5.2021.
- Nirkko, J. 2019. Kalevala palaa! Jakso 4: Kalevalan malliin kyllä saunotaan, mutta loitsut pitää nykyään hakea arkistoista. Yle Areena. <https://areena.yle.fi/audio/1-50082594>. 16.5.2021.
- Pulkkinen, R. 2014. Suomalainen Kansanusko: Samaaneista saunatonttuihin. Helsinki: Gaudeamus.
- Rauhala, M. & Vikström, T. 2014. Storytelling työkaluna - Vaikuta tarinoilla bisneksessä. Helsinki: Talentum.
- Rui, T., Kupiainen, T., Turkia, M. & Simonen, R. 2020. Kalevala – Mytologiasta arvoa liiketoimintaan. <https://vasu.karelia.fi/2020/04/03/kalevala-mytologiasta-arvoa-liiketoimintaan/>. 6.5.2021.

- Rui, T. 2021. Sähköpostiviesti. 17.5.2021.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>. 21.2.2021.
- Seesmeri, L. 2018. Sauna aikakoneena – löylyjen luoma matka muistoihin ja maisemaan. *Elore* 2/2018, 1–5.
- Siikala, A-L. 1992. Suomalainen samanismi. Helsinki: SKS.
- Suomen kansanparantajaseura ry. 2020. <https://www.suomenkansanparantaja-seura.fi/suomen-kansanparantajaseura/>. 12.5.2021.
- Tarinakone. 2021. Tarinastartti. <https://tarinakone.fi/palvelut/tarinastartti/>. 12.2.2021.
- Tarkka, L. 2019. Kalevala palaa! Jakso 4: Kalevalan malliin kyllä saunotaan, mutta loitsut pitää nykyään hakea arkistoista. *Yle Areena*. <https://areena.yle.fi/audio/1-50082594>. 16.5.2021.
- Tarssanen, S. 2009. Elämystuottajan käsikirja. <https://docplayer.fi/3085147-Elamystuottajan-kasikirja-toim-sanna-tarssanen.html>. 11.2.2021.
- Tieteen termipankki. 2017. Kirjallisuudentutkimus: juoni. <https://tieteentermi-pankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:juoni>. 12.2.2021.
- Torkki, J. 2014. Tarinan voima - Kertomus luolamiehen paluusta. Helsinki: Otava.
- Tuovinen, J. 1984. Tietäjistä kuppareihin – Kansanparannuksesta ja parantajista Suomessa. Helsinki: WSOY.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. 20.2.2021.

Haastattelukysymykset

Helena Karhu:

Shamanismi:

- Voitko avata shamanismia käsitteenä, niin kuin kertoisitte siitä ihmiselle, joka ei ole siitä aikaisemmin kuullut?
- Mitä shamanismi on tänä päivänä?
- Miten nykypäivän shamanismi eroaa perinteisestä?
- Miten itse suhtaudut perinteiseen ja tämän päivän shamanismiin? Mitä nykyään shamanismilla tavoitellaan?

Heidi Koponen:

Perinnekulttuuri:

- Mikä tekee tietyistä perinteistä säilytettävää kulttuuriperintöä? Miten museo tekee valintansa? Tulkitaanko osaa perinteistä muita tärkeämpinä?
- Miten erityisesti kalevalainen perinne näkyy Pohjois-Karjalan ja erityisesti Ilo-mantsin museoissa?

Tarinallistaminen:

- Kuinka museossa hyödynnetään tarinallistamista? Esim. elävöittämissä näytteille asetettuja esineitä ja muuta aineistoa?
- Millaisia haasteita tarinallistamiseen liittyy?

Matkailu:

- Mitkä ovat museon mahdollisuudet olla mukana perinteen hyödyntämisessä matkailussa? Tarjotaanko säätiöltä apua esim. tarinallistamisessa tai tapahtumien järjestämisessä? Kysytäänkö teiltä usein apua kyseisiin asioihin?
- Mitä museosäätiöltä mielestänne odotetaan yhteistyössä matkailutoimijoiden kanssa? Mitä museolla on tarjota?
- Miten ulkomaiset matkailijat ottavat vastaan museosäätiön näyttelyt ja tapahtumat? Löytyykö heiltä yleisesti kiinnostusta erityisesti perinnekulttuuriin?